

Історія

УДК 321:01

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18918864>

**Становлення консервативних ідей В. Липинського як чинника
сучасних процесів українського державотворення**

Чупрій Леонід Васильович,

доктор політичних наук, професор,

завідувач кафедри політології та соціології

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,

м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-4965-2750>

Настояща Катерина Василівна,

доктор соціологічних наук, завідувачка відділу геополітики та філософії

Науково-дослідного інституту українознавства Київського національного

університету імені Тараса Шевченка,

м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-2338-9448>

Прийнято: 17.02.2026 | Опубліковано: 28.02.2026

***Анотація.** Зазначається, що на сучасному етапі становлення суверенної демократичної України, одним з головних завдань є визначення орієнтирів державного будівництва, а відповідно зростає необхідність вивчення й критичного осмислення історичної та науково-історичної спадщини українських діячів початку ХХ століття. В статті аналізуються консервативні ідеї В.Липинського як чинник сучасних процесів українського державотворення.*

Методи. У дослідженні використовуються теоретичні методи (аналіз, синтез, абстрагування, індукція, дедукція), емпіричні методи (опис), порівняльний метод, зокрема порівняння консервативних ідей В. Липинського та поглядів представників сучасної української консервативної традиції.

Результати. На переконання В. Липинського, шлях до повноцінної української нації пролягає через відродження консервативної традиції та оновлення консервативних кіл за рахунок активних представників українства. Підкреслюється, що найефективнішою основою єдності дослідник вважав територіальний патріотизм – солідарність усіх постійних мешканців української землі незалежно від етнічного походження, соціального статусу чи віросповідання, що заклало основи сучасного концепту політичної нації. Вказується, що ключовою державотворчою силою В. Липинський вважав «земельний клас хліборобів», тобто власників-продуцентів, органічно пов'язаних із землею. Акцентується увага на тому, що значну увагу В. Липинський приділяв релігійним моральним ідеям, вважаючи їх основними консолідуючими чинниками української нації.

Висновки. Зазначається, що щодо державного устрою В. Липинський обстоював модель спадкової монархії з гетьманом як символом національної єдності. Він виокремлював п'ять підвалин державності: аристократію, клясократію, територіальний патріотизм, український консерватизм і релігійний етос. Підкреслюється, що сучасні українські консерватори, визнаючи неможливість відновлення монархії, здебільшого підтримують республіканський лад. Водночас вони зберігають ключові засади липинської традиції – пріоритет державності, національної ідеї, моральних і релігійних цінностей як фундаменту суспільної консолідації.

Ключові слова. В. Липинський, консерватизм, державотворення, національна ідея, політична нація, територіальний патріотизм, консолідація української нації.

**The Formation of Vyacheslav Lypynsky's Conservative Ideas as a Factor in
Modern Ukrainian State-Building**

Leonid Chupriy,

Doctor of Political Sciences, Professor,
Head of the Department of Political Science and Sociology
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University.
Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-4965-2750>,

Kateryna Nastoyashya,

Doctor of Sociology, Head of the Department of Geopolitics and Philosophy of
the Research Institute of Ukrainian Studies of Taras Shevchenko Kyiv National
University, Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-2338-9448>.

***Abstract.** It is noted that at the current stage of the formation of a sovereign democratic Ukraine, one of the main tasks is to determine the landmarks of state building, and accordingly, the need to study and critically understand the historical and scientific-historical heritage of Ukrainian figures of the early 20th century is growing. The article analyzes the conservative ideas of V. Lypynsky as a factor in modern processes of Ukrainian state formation.*

***Methods.** The study uses theoretical methods (analysis, synthesis, abstraction, induction, deduction), empirical methods (description), and a comparative method, in particular, a comparison of the conservative ideas of V. Lypynsky and the views of representatives of the modern Ukrainian conservative tradition.*

***Results.** According to V. Lypynsky, the path to a full-fledged Ukrainian nation lies through the revival of the conservative tradition and the renewal of*

conservative circles at the expense of active representatives of Ukrainians. It is emphasized that the researcher considered territorial patriotism to be the most effective basis for unity - the solidarity of all permanent residents of the Ukrainian land, regardless of ethnic origin, social status or religion, which laid the foundations of the modern concept of a political nation. It is indicated that V. Lypynsky considered the “landed class of farmers” to be the key state-building force, that is, the owners-producers organically connected with the land. The emphasis is placed on the fact that V. Lypynsky paid significant attention to religious moral ideas, considering them the main consolidating factors of the Ukrainian nation.

Conclusions. *It is noted that with regard to the state system, V. Lypynsky advocated the model of hereditary monarchy with the hetman as a symbol of national unity. He singled out five foundations of statehood: aristocracy, classocracy, territorial patriotism, Ukrainian conservatism and religious ethos. It is emphasized that modern Ukrainian conservatives, recognizing the impossibility of restoring the monarchy, mostly support the republican system. At the same time, they preserve the key principles of the Lypynsky tradition - the priority of statehood, the national idea, moral and religious values as the foundation of social consolidation.*

Keywords: *V. Lypynsky, conservatism, state-building, national idea, political nation, territorial patriotism, consolidation of the Ukrainian nation.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі становлення суверенної демократичної України, одним з головних завдань є визначення орієнтирів державного будівництва, а відповідно зростає необхідність вивчення й критичного осмислення історичної та науково-історичної спадщини українськи діячів початку ХХ століття. Виходячи з цього погляду всебічний аналіз

історико-політологічних поглядів В.Липинського та інших діячів українського консерватизму видається нам особливо актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Серед дослідників, які займаються проблемами консерватизму слід виділити П. Гай-Нижника, Р.Васька, П.Вознюка, К.Галушко, А. Зембу, С. Наумова, Ю. Терещенка, О. Реєнта, Р. Пирога, Е. Юрченка, Ю. Олійника та інших [9; 16]. Аналізуючи основні підходи до дослідження творчості В. Липинського слід виділити історико-політичний підхід, в рамках якого акцентується увагу на його ідеях «класократії», необхідності сильної влади, ролі еліти (хліборобського класу) та концепту територіального патріотизму. Так у роботах П. Гай-Нижника досить всебічно досліджені ключові ідеї В. Липинського та їх вплив на течії всередині українського консерватизму [1].

В рамках порівняльного підходу здійснюється зіставлення ідей Липинського з тогочасними європейськими ідеологіями, зокрема демократією та правовими концепціями. Так К. Галушко досить ґрунтовно проаналізував вплив ключових ідей В'ячеслава Липинського на суспільну думку європейських «правих» [5]. В рамках історико-філософського підходу Д. Чижевський висвітлив консервативні ідеї В. Липинського як свого роду філософію історії, що базується на еволюційному розвитку, релігійних цінностях та ієрархічності суспільства. Науковець досліджував консервативні ідеї як противагу радикалізму та хаосу, акцентуючи на важливості традиції [13]. Політологічна, історіософська та соціологічна спадщина В.Липинського знайшла своє відображення у статтях С. Гелея [6;7], О.Шморгуна[15], В.Потульницького [11], Ф.Турченка, Н.Заліської [14] та інших.

Серед сучасних академічних досліджень слід згадати останні праці П Гай-Нижника, зокрема його трьохтомну монографію “Український націонал-консерватизм: Гетьманський Рух”[2;3;4], в якій висвітлюються та аналізуються

розвиток ідеології українського націонал-консерватизму та його теоретичні засади від початку ХХ ст. і до початку ХХІ ст.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Проте незважаючи на значну кількість напрацювань по даній тематиці, вона ще залишається недостатньо дослідженою в ряді аспектів. Зокрема мало публікацій щодо аналізу концепту територіального патріотизму В. Липинського, що заклав основи сучасного розуміння політичної нації. В науковій літературі не достатнього розглянутий також вплив консервативних ідей В. Липинського на певні сучасні аспекти українського державотворення. Відтак в даній статті ми постараємося детальніше висвітлити дані аспекти

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Метою статті є визначення концептуальних засад консервативних ідей В.Липинського як чинника сучасних процесів українського державотворення. Буде здійснено аналіз категорій «територіальний патріотизм», «клясократія», співвіднесено їх із сучасними теоріями державності.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Якщо говорити про течії українського консерватизму на початку ХХ століття то потрібно виділити три основні напрями: поміркований, традиційний і радикальний [9, с.15].

Одним з найвизначніших представників традиційного напрямку українського консерватизму був В. Липинський. Саме його ідеї є основоположними при формуванні сучасної консервативної концепції, яка може бути покладена в основу українського державотворення [16, с.354].

Консерватизм у розумінні В'ячеслава Липинського постає як формування в українському суспільстві організованих сил авторитету, дисципліни, правопорядку та політичної культури, здатних у перспективі стати носіями державної влади. На його переконання, шлях до повноцінної української нації пролягає через відродження консервативної традиції, зміцнення монархічної

форми організації влади та оновлення консервативних кіл за рахунок активних представників українства.

Центральною проблемою для В. Липинського була консолідація української нації. Найефективнішою основою єдності він вважав територіальний патріотизм – солідарність усіх постійних мешканців української землі незалежно від етнічного походження, соціального статусу чи віросповідання. Україна, за його задумом, має бути спільною батьківщиною для всіх громадян. Любов до власної території та відповідальність за неї створюють той органічний зв'язок, що формує націю. Натомість соціально-класова або етнічна поляризація руйнує державотворчі процеси [18, с. 36].

Із поняття територіального патріотизму В. Липинський виводить власне визначення нації: «Нація є реалізацією волі бути нацією, але ця воля повинна втілюватися в матеріальних формах державності [18, с. 66]. Українцем він вважав кожного, хто прагне, щоб Україна перестала бути колонією й стала незалежною державою, незалежно від його культурного походження. Саме такі ідеї стали підґрунтям сучасної концепції української політичної нації.

У своїх працях В. Липинський поєднує політичну філософію з елементами соціологічного аналізу, намагаючись відповісти на питання: якою має бути соціальна теорія, щоб забезпечити можливість побудови незалежної української держави. Головним завданням він вважав саме формування національної держави, адже без власної державності, на його думку, українство приречене на історичну маргіналізацію.

В. Липинський наголошував, що джерела бездержавності криються не лише у зовнішньому поневоленні, а передусім у внутрішній неорганізованості суспільства. Тому пріоритет внутрішньої організації над зовнішньополітичними «орієнтаціями» є визначальним принципом його концепції. Державотворення можливе лише за наявності соціальних сил, глибоко зацікавлених у стабільному існуванні держави.

У міжвоєнний період такою силою В. Липинський вважав «земельний клас хліборобів», тобто власників-продуцентів, органічно пов'язаних із землею. До такого класу Липинський звертається у своїй головній політичній праці «Листи до братів-хліборобів» (1926 р.). «Земельний клас хліборобський, – пише він, – люди зв'язані органічно поміж собою однаковим способом існування – єсть одинокою групою людей на Україні, яких будучина залежить від того, чи буде чи не буде Україна» [18, с. 23].

У сучасних умовах подібну роль може виконувати середній клас – соціальна група, що забезпечує стабільність, поміркованість і підтримку демократичних інститутів. Саме середній клас здатний об'єднати підприємців, фахівців, інтелігенцію, висококваліфікованих працівників і сприяти соціальній гомогенізації.

Передумовами формування соціально стабільного суспільства є:

- розвиток правової культури та рівності всіх перед законом;
- виховання громадянськості й патріотизму;
- утвердження морально-духовних цінностей;
- зміцнення інституту родини як базової соціальної одиниці.

Саме це ті базові цінності які є притаманними середньому класу і які в значній мірі сприяють консолідації суспільства. Основні риси середнього класу, які слід виділити: це високий рівень освіченості, матеріальна забезпеченість, само ідентифікація, кар'єрний статус. Недостатній рівень розвитку середнього класу в Україні є серйозною проблемою для досягнення соціально- політичної стабільності країни і є загрозою національній безпеці держави.

Становлення середнього класу потребує реформ податкової та економічної політики, підтримки малого й середнього бізнесу та гарантій захисту приватної власності. Саме економічно незалежні та освічені громадяни стають носіями

демократичної стабільності. В. Липинський закликав до створення середнього класу, основою якого повинні були стати брати-хлібороби.

Щодо державного устрою то В. Липинський обстоював модель спадкової монархії з гетьманом як символом національної єдності. Він виокремлював п'ять підвалин державності: аристократію, клясократію, територіальний патріотизм, український консерватизм і релігійний етос. Водночас він розрізняв три типи організації влади: демократію (республіканську форму), охлократію (диктатуру) та клясократію – правову монархію, обмежену законом [18, с. 54].

Клясократія, за Липинським, забезпечує баланс між владою і свободою, поєднує дисципліну зі свободою самодіяльності та передбачає участь різних соціальних верств у державному управлінні. Провідна верства формується з «войовників-продуцентів» – активної частини суспільства, здатної до організації й відповідальності [8].

В. Липинський, підтримуючи монархію, критикував демократію, вважаючи, що її характеризує порушення рівноваги між владою і свободою на користь останньої. Необмежений демократичний індивідуалізм послаблює суспільні опори дисципліни і правопорядку. Господарська і інтелектуальна самодіяльність набуває хаотичних форм. А державна влада стає знаряддям приватних інтересів. Влада фактично перебуває в руках багатіїв – плутократів, але вони залюбки використовують як ширми найманих професійних політиків з інтелігенції. Історичні приклади демократії в розумінні Липинського: атенська і римська республіки доби занепаду, Франція Третьої Республіки, польська шляхетська Річ Посполита, російська керенщина і українські відповідники. У вступі до своєї праці “Релігія і церква в історії України” В.Липинський зазначає : “Я думаю, що влада народу мусить бути обмежена точно означеними правами монарха, персоніфікуючого собою цілу націю і цілу Державу – так само, як влада монарха мусить бути обмежена точно означеними

політичними правами народу. Я не демократ тому, що люблю народ, але не живу з “народної любові” [17, с. 123].

Під охлократією Липинський розумів такий суспільно – політичний лад, де активна меншість твориться шляхом організації різнорідних елементів в одній верстві, яка необмежано панує над громадянством. В минулому охлократична аристократія часто складалася з кочовиків, а в модерні часи – з декласованих, номадизуючих елементів, що постають на соціальних периферіях індустріальної цивілізації. Охлократична провідна верства зорганізована як монолітній військово – бюрократичний “орден”, “преторіанська гвардія”, “яничари” або як новітня “монопартія”, систему очолює деспотичний монарх – самодержець або вождь – диктатор. Липинський зараховує до охлократичного типу старі східні деспотії, європейський “освічений абсолютизм” XVIII ст., революційні диктатури у Франції, всі режими цезаристично – бонапартистського характеру і модерний фашизм та більшовизм.

Ці три типи чергуються з певною послідовністю: ослаблена надмірним розвитком матеріального добробуту, клясократія вироджується в демократію, а її гробокопом стає охлократія, у боротьбі з якою наново гуртується клясократія.

Сучасні українські консерватори, визнаючи неможливість відновлення монархії, здебільшого підтримують республіканський лад. Водночас вони зберігають ключові засади липинської традиції – пріоритет державності, національної ідеї, моральних і релігійних цінностей як фундаменту суспільної консолідації [16, с.15].

І саме релігійним моральним ідеям В. Липинський приділяв значну увагу, вважаючи їх основними консолідуючими чинниками української нації. В цілому В. Липинський значну увагу приділяв ролі релігії, розмірковуючи над особливостями взаємин церкви з державою. З погляду своєї клясократичної

концепції дослідник негативно оцінював як підпорядкування церкви авторитетові політичної влади (“цезаропатизм”), так і змагання духовенства за політичне лідерство (клерикалізм). За своєю соціальною приророю священники складають частину інтелігенції і поділяють недоліки, притаманні цій верстві. Найкращі відносини між державою і церквою існують тоді, коли кожна з них автономна у своїй сфері і коли наявна координація і співпраця. Значення релігії не може бути зведене до утилітарних суспільних цілей; проте тільки релігія спроможна пробудити в громадянстві дух самопосягати і ідеалістичного пориву, що творить моральний клімат, необхідний для державного будівництва: “тільки ж не та релігія і церква нам в нашій світській боротьбі за Україну допоможе, яка буде найбільш “національна” і найбільш “українська”... а та, яка найкраще навчить своїх вірних в їх світській боротьбі за українську державу виконувати вічні і загальнолюдські закони творчої громадської моралі” [17, с. 103].

В. Липинський намагався свої ідеї втілити в життя. За значної підтримки монархічної гілки традиційного українського консерватизму і, частково, його радикального напрямку, був встановлений Гетьманський режим, який втілював складний комплекс взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих радикальних, поміркованих і традиційних консервативних ідей та принципів. Відтак, український консерватизм отримав змогу реалізуватися в державно-політичній сфері, відродившись в Гетьманаті – традиційній формі українського державотворення. Але через деякий час Гетьманат в силу певних причин перестав існувати, не довго протрималася і УНР [1, с.15].

В.Липинський значну увагу приділив аналізу причини, які призвели до знищення української державності в формі УНР та гетьманщини, про що він пише у «Листах до братів-хліборобів». Особлива увага при цьому надається висвітленню ролі української інтелігенції в державотворчих та руйнівних

процесах тієї доби, а насамперед – оцінки різних форм державного устрою, що практикувались у тогочасній Україні.

В.Липинський з історичним сумом констатує: «Побили ми себе самі. Ідеї, віри, легенди про одну-єдину, всіх Українців об'єднуючу вільну й незалежну Україну провідники нації не сотворили, за таку ідею не боролись і тому, розуміється, така Україна здійснитись, прибрати реальні живі форми не змогла» [18, с. 36].

Для подолання перманентної для України кризи державності В. Липинський пропонує ряд рецептів. Перш за все він радить змінити методи державного будівництва.

«Історія наша, – пише Липинський, – вже сотні разів нас навчила, що наша демократія, всі оці канцеляристи і писарі по фаху, демагоги по тактиці й кар'єристи по духу... на одне були тільки здатні: знищити власну українську державно-творчу аристократію, а з нею й українську державу... Але збудувати щось нового, свого на тім порожнім місці українська демократія ніколи не змогла. Не тому, розуміється, щоб між нею не було людей, які по своїй індивідуальній вартості не змогли б місце старої вирізаної аристократії зайняти, а тому, що дух між ними панував руйнуючий, завидючий, злобний, а разом із тим облесливий, брехливий і рабський. Тому, що всі ці, поодинці іноді й гарні, здібні й чесні люде всі разом творили руйнуюче тіло, яке на ім'я – демократія» [18, с. 37].

Тут маємо справу з емоціями послідовного державника стосовно руйнівної діяльності доморощених демократів. І Липинський, і його однодумці робили марні спроби співпрацювати з Центральною Радою, допомагати їй будувати нову Україну. Більше того, В.Липинський вважав найліпшим для нашого народу скористатися в цьому будівництві етнополітичним досвідом справді демократичної країни – США. Застерігаючи від культивування соціалістичних та націоналістичних настроїв у суспільстві, в тих же «Листах» він писав:

«Цементом політичним, спаюючим місцевих українських людей в боротьбі за власну державу, ми хочемо мати патріотизм – любов до спільної Батьківщини, а не Ваш соціалізм, зненависть місцевих бідних до місцевих багатих, і не Ваш націоналізм – зненависть місцевих «Українців» до місцевих «не-Українців»... Тільки тоді, коли державники українські всіх місцевих класів і всіх місцевих націй переможуть агентів, яких метрополії мають на Україні теж у всіх місцевих класах і всіх місцевих націях (також у «нації українській») – зможе повстати Держава Українська. І тільки в Українській Державі – тільки в процесі співжиття мешканців України на одмежованій державно території – може витворитись з них Українська Нація. Так, наприклад, як повстає на наших очах Американська Нація з процесу співжиття різних націй і різних класів на території Сполучених Держав» [18, с. 37].

Можна сказати, що В.Липинський був демократом настільки, наскільки національна демократія відповідала інтересам побудови незалежної України. Якщо ж взяти до уваги, що гра у демократію призвела до чергового краху державницької ідеї, стане зрозумілим негативне сприйняття Липинським цієї моделі державного устрою.

В. Липинський вірив у майбутнє України. Він підтримував ідею єднання слов'янських країн і утворення у Східній Європі «Співки трьох Русей». Однак ця ідея не отримала у нього належної розробки і залишилася малозрозумілою його дослідникам.

Як вважає дослідник його творчості Д. Чижевський співка трьох народів — російського, українського і білоруського — мала б ґрунтуватися на повній незалежності цих держав і являла б собою різновид політичного блоку [14, с. 23]. І тут Липинський виходить зі свого аграрного «консервативного аристократизму», вважаючи, що альянс трьох народів необхідний, оскільки жоден із них не спроможний протистояти ні «номадичному» впливу Сходу

(зараз ми сказали б ісламському фундаменталізму), ні домінуванню анонімного фінансового капіталу із Сходу

В. Липинський вважав, що Україна подолає всі негаразди, так як має важливу історичну місію, яка полягає в тому, щоб стати синтезатором західних європейських та східних еліністично-візантійських культур. Реалізацією цього надзвичайно складного завдання Українська держава започаткувала б нову історичну епоху на Сході Європи і забезпечила б щасливіше життя не тільки для себе самої, але і для всіх сусідніх народів. Цю ідею автор «Листів» називав «українським месіянізмом» [10].

На його переконання, шлях до повноцінної української нації пролягає через відродження консервативної традиції та оновлення консервативних кіл за рахунок активних представників українства. Саме сьогодні це завдання є важливим та актуальним оскільки український політикум заповнили партії які мають переважно вождистський характер, тобто залежні від одного політичного лідера, і які здебільшого не мають стійких ідеологічних позицій, розуміння процесів державотворення і досить часто пристосовують до потреб політичної кон'юктури та популістських прагнень неосвіченого виборця [13, с. 279].

Висновки. Підсумовуючи основні ідеї українського консерватизму початку ХХ століття та наративи В. Липинського, слід відзначити, що вони лягли в основу деяких сучасних державотворчих концепцій. Консерватизм у розумінні В'ячеслава Липинського постає як формування в українському суспільстві організованих сил авторитету, дисципліни, правопорядку та політичної культури, здатних у перспективі стати носіями державної влади. На його переконання, шлях до повноцінної української нації пролягає через відродження консервативної традиції та оновлення консервативних кіл за рахунок активних представників українства. Наукова новизна полягає у дослідженні концепту територіального патріотизму – солідарності усіх

постійних мешканців української землі незалежно від етнічного походження, соціального статусу чи віросповідання, що заклало основи сучасного розуміння політичної нації. Також акцентовано увагу на важливості формування політичної культури та посиленні консолідуючої ролі релігії у суспільному житті країни. В перспективі бажано ґрунтовніше дослідити розуміння В. Липинським ролі релігії в суспільному та політичному житті, зокрема здійснити аналіз особливостей взаємин церкви з державою. Слід зазначити, що В. Липинський вважав, що формування морально відповідальної еліти та суспільства повинно ґрунтуватися на християнських чеснотах, духовній культурі та служінні спільному благу.

Список використаної літератури.

1. Гай-Нижник П.П. Український консерватизм і Гетьманський рух у ХХ ст.: нариси історії становлення та розвитку. *Гілея*. 2011. №43 (1). С.15–38.
2. Гай-Нижник П. Український націонал-консерватизм: Гетьманський Рух. – Книга I. 1900–1936 рр. Київ: Саміт-книга, 2023. 544 с.
3. Гай-Нижник П.П. Український націонал-консерватизм: Гетьманський Рух. Книга II. 1937–1945 рр. Київ: Саміт-книга, 2024. 588 с.
4. Гай-Нижник П. Український націонал-консерватизм: Гетьманський Рух. Книга III. Частина 1. 1945–1957 рр. Київ: Саміт-книга, 2025. 528 с.
5. Галушко К. Консерватор на тлі доби: В'ячеслав Липинський і суспільна думка європейських «правих». Київ: Темпора, 2002. 288 с .
6. Гелей С. Консервативно-політологічна концепція державотворення. В.Кучабський. Л.: Інститут українознавства НАН України ім. І.Крип'якевича, 1997. 160 с.
7. Гелей С. Державницький світогляд В'ячеслава Липинського. Львів, 1994. 126 с.

8. Класократична версія. URL: <http://litopys.org.ua/ukrxx/r03.htm> (дата звернення 23.02. 2026).
9. Консерватизм: Антологія. К.: Смолоскип, 2008. 820 с.
10. Поліковський М. Ф., Граб С. О. В'ячеслав Липинський як ідеолог українського консерватизму. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2418/vnulpurn201582465.pdf> 8.(дата звернення 23.12.2025).
11. Потульницький В. Ідеологія українського традиційного консерватизму: досвід минулого та сучасний погляд. Львів : Паїс, 2022 . 63 с.
12. Турченко Ф., Заліська Н. В'ячеслав Липинський – ідеолог Української демократичної хліборобської партії. В'ячеслав Липинський: історико-політологічна спадщина і сучасна Україна. Київ, Філадельфія, 1994. С. 172.
13. Чупрій Л. В. Історична пам'ять як важливий чинник державотворення в умовах протидії російській інформаційній агресії. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. 2023. № 3 (17). С. 278-290. URL: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2023-03-278-290>
14. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. К.: Вид-во Орія при УКСП Кобза, 1992. 230 с.
15. Шморгун О. Українська ідея та українська ідеологія в державотворчій концепції В'ячеслава Липинського. *Політологічні читання*. 1993. № 4. С. 45–48.
16. Koshetar, U., Lytvynska, S., & Shevchuk, I. Aspects of Ukrainian traditional conservatism. Scientific Collection «InterConf+». 2023. №32(151), pp. 353–364. URL: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.04.2023.037>
17. Vyacheslav Lypynsky. Religion and Church in the History of Ukraine. Philadelphia: Printing House of America, 1925. 110 p.
18. Letters to the Farmers' Brothers: On the Idea and Organization of Ukrainian Monarchism. New York: Bulava Publishing Corporation, 1954. 470 p.